

ISTORIE

GHID COMPLET PENTRU EXAMENUL DE BACALAUREAT

- Lecții explicate
  - Scheme
- Sfaturi practice
  - Glosar
- Modele de rezolvare

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	9
Programa examenului național de bacalaureat – istorie	11
INTRODUCERE Instrumente de lucru în studiul istoriei.....	13
CAPITOLUL I. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor	21
CAPITOLUL II. Secolul XX – între democrație și totalitarism. Ideologii și practici politice în Europa și în România	35
CAPITOLUL III. Constituțiile României	53
CAPITOLUL IV. Autonomii locale și instituții centrale în spațiul românesc (secolele IX-XVIII)	72
CAPITOLUL V. Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României mari (secolele XVIII-XX)	94
CAPITOLUL VI România postbelică. Stalinism, național-comunism, disidența anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste	115
CAPITOLUL VII. Spațiul românesc între diplomație și conflict în evul mediu și la începuturile modernității (secolele XIV – XVIII).....	132
CAPITOLUL VIII. România și concertul european; de la „criza orientală” la marile alianțe ale secolului al XX-lea	156

CAPITOLUL IX. România în perioada războiului rece, 1947-1991 .	173
CAPITOLUL X. Răspunsuri la exersarea rapidă	185
CAPITOLUL XI. Scheme recapitulative	189
CAPITOLUL XII. Glosar de termeni istorici.....	209
CAPITOLUL XIII. Rezolvarea unor subiecte de bacalaureat.....	222
Bibliografie.....	248

CAPITOLUL I.

ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

„De la Rîm ne tragem și cu Rîmlenii ne socotim.”

- Grigore Ureche

1. Introducere
2. Termeni istorici explicați
3. Izvoare istorice scrise – mențiuni despre români (sec. VII – XVII)
4. Problema romanității devine problemă politică (sec. XVIII – XIX)
5. Teoria imigraționistă (teoria roesleriană)
6. Teoria continuității (teoria autohtoniei)
7. Concluzii
8. Sinteză vizuală a lecției
9. Sfaturi practice
10. Elemente multimedia și activități interactive

1. Introducere

De ce învățăm această lecție?

A vorbi despre romanitatea românilor înseamnă a descoperi începuturile istoriei noastre. Originea romană a românilor este astăzi recunoscută de majoritatea istoricilor, dar de-a lungul timpului a fost pusă la îndoială din motive politice. În secolele XIX–XX, unii autori maghiari și austrieci au susținut că românii s-ar fi format la sudul Dunării și ar fi venit mai târziu în spațiul carpato-danubiano-pontic — ipoteză cunoscută sub numele de teoria imigraționistă. Cercetătorii români au respins această teorie, argumentând prin descoperiri arheologice și prin studiul limbii române existența unei continuități daco-romane la nordul Dunării.

Studierea romanității românilor este importantă atât pentru a înțelege originea poporului nostru, cât și pentru a ne explica locul în cultura europeană. Ea arată cum limba latină a stat la baza formării limbii române și cum trăsăturile esențiale ale identității culturale și etnice s-au păstrat de-a lungul secolelor.

2. Termeni istorici explicați

Mai jos sunt explicațiile termenilor pe care îi vei întâlni în lecție. Citindu-i înainte, vei înțelege mai ușor conceptele istorice importante și textele despre izvoare, teorii și argumente.

Atestare = dovadă, confirmare a unui adevăr istoric.

Autohton = nativ, originar dintr-un teritoriu (opusul imigrantului).

Conștiința națională = faptul de a fi conștient de apartenența la un anumit grup etnic sau la o națiune.

Contraargument = argument folosit pentru a respinge sau contrazice o teorie sau afirmație.

Descendență = origine, proveniență.

Diacon = slujitor religios creștin, care ajută preotul la slujbele bisericești și la activitățile bisericii, având o treaptă inferioară în ierarhia clericală.

Dietă = adunare politică cu rol legislativ în Transilvania medievală și modernă, reprezentând stările privilegiate.

Dualism austro-ungar = formă de organizare statală a Imperiului Habsburgic, realizată printr-o uniune între Austria și Ungaria (1867–1918).

Emancipare națională = eliberare, punere în stare de independență.

Etnogeneză = proces complex de formare a unui popor (din limba greacă: ethnos – popor, genesis – naștere).

Națiune privilegiată = națiune ce beneficiază de privilegii (avantaje, drepturi, scutiri de obligații).

Națiune tolerată = națiune suportată.

Nomad = care nu este stabil, permanent, ci se mută dintr-un loc în altul.

Precursor = deschizător de drumuri.

Studierea romanității românilor este importantă atât pentru a înțelege originea poporului nostru, cât și pentru a ne explica locul în cultura europeană. Ea arată cum limba latină a stat la baza formării limbii române și cum trăsăturile esențiale ale identității culturale și etnice s-au păstrat de-a lungul secolelor.

2. Termeni istorici explicați

Mai jos sunt explicațiile termenilor pe care îi vei întâlni în lecție. Citindu-i înaintea, vei înțelege mai ușor conceptele istorice importante și textele despre izvoare, teorii și argumente.

Atestare = dovadă, confirmare a unui adevăr istoric.

Autohton = nativ, originar dintr-un teritoriu (opusul imigrantului).

Conștiința națională = faptul de a fi conștient de apartenența la un anumit grup etnic sau la o națiune.

Contraargument = argument folosit pentru a respinge sau contrazice o teorie sau afirmație.

Descendență = origine, proveniență.

Diacon = slujitor religios creștin, care ajută preotul la slujbele bisericești și la activitățile bisericii, având o treaptă inferioară în ierarhia clericală.

Dietă = adunare politică cu rol legislativ în Transilvania medievală și modernă, reprezentând stările privilegiate.

Dualism austro-ungar = formă de organizare statală a Imperiului Habsburgic, realizată printr-o uniune între Austria și Ungaria (1867–1918).

Emancipare națională = eliberare, punere în stare de independență.

Etnogeneză = proces complex de formare a unui popor (din limba greacă: etnos – popor, genesis – naștere).

Națiune privilegiată = națiune ce beneficiază de privilegii (avantaje, drepturi, scutiri de obligații).

Națiune tolerată = națiune suportată.

Nomad = care nu este stabil, permanent, ci se mută dintr-un loc în altul.

Precursor = deschizător de drumuri.

Protocronism = accent exagerat pe vechimea unui popor sau a unor evenimente istorice, adesea cu scop ideologic.

Retragerea aureliană = retragerea armatei și a administrației romane din Dacia la sud de Dunăre, ordonată de împăratul Aurelian (271–275 d.Hr.).

Revendicare = acțiune prin care se solicită respectarea unui drept.

Romanizare = proces prin care populațiile neromane au preluat și asimilat limba latină, instituțiile, modul de viață, cultura și tradițiile romane.

Spațiul carpato-danubiano-pontic = teritoriul cuprins între Munții Carpați, fluviul Dunărea și Marea Neagră, considerat leagănul formării poporului român și al civilizației românești.

Toponimie = totalitatea numelor proprii de locuri ale unei regiuni.

3. Izvoarele istorice scrise

3.1. Izvoarele medievale (secolele VII – XIII)

În Evul Mediu, populația din spațiul carpato-danubiano-pontic – adică teritoriul cuprins între Munții Carpați, Dunăre și Marea Neagră – apare în documente sub diverse denumiri: **vlahi / blahi / volohi / olahi**. Toate aceste nume provin din termenul germanic *walh*, folosit pentru popoarele de origine romană sau romanizată.

Prima mențiune a elementului romanic la nord de Dunăre apare în secolul al VII-lea, într-un **tratat militar bizantin** numit *Strategikon*, unde este folosit termenul „romani” pentru a desemna populația locală.

Tradiția orală turcă „**Oguzname**”, consemnată în cronicile medievale ulterioare (Evul Mediu timpuriu), menționează existența unei „țări a valahilor”, denumită Ulak-İli, interpretată de unii istorici ca o referire la prezența populației romanice în această zonă.

La începutul secolului al X-lea, împăratul bizantin **Constantin al VII-lea Porfirogenetul**, în lucrarea *Despre administrarea imperiului*, afirmă că aceștia se mai numesc și romani pentru că au venit din Roma și păstrează acest nume până astăzi, subliniind continuitatea romană a populației.

Un alt izvor important, din secolul al XI-lea, aparține geografului **Gardizzi**, care, în lucrarea *Podoaba istoriilor*, așază „romanii” între slavi,

bulgari și unguri, într-un teritoriu situat între Dunăre și un „mare munte” – identificat de istorici cu Munții Carpați.

În secolul al XII-lea, **Ioan Kynamos** consemnează că vlahii „sunt coloni veniți de mult din Italia”, reluând astfel ideea originii romane.

În secolul al XIII-lea, corespondența dintre **Ioniță Asan** sau Ioniță cel Frumos, conducătorul bulgarilor și vlahilor, și **Papa Inocențiu al III-lea** evidențiază ideea descendenței romane. În scrisorile lor este afirmată legătura istorică și spirituală cu Roma, utilizată ca argument pentru recunoaștere politică și religioasă.

Tot din secolul al XIII-lea datează și două cronici de mare importanță pentru istoria românilor: Anonymus și Simon de Keza. **Anonymus**, autorul *Gesta Hungarorum* („Faptele ungarilor”), povestește cum maghiarii, în momentul pătrunderii lor în Câmpia Panonică (anul 896), i-au găsit în Transilvania pe „blachii” (vlahii), conduși de Gelu, Glad și Menumorut. **Simon de Keza**, un cronicar care a trăit printre români, menționează originea romană a acestora, considerându-i „păstorii romanilor”. Expresia nu are sens peiorativ, ci face referire la ocupația predominantă.

3.2. Izvoarele moderne (sec. XVI – XVII)

Secolul al XVI-lea reprezintă o etapă importantă în afirmarea limbii române scrise. Umanistul de origine română **Nicolaus Olahus** a fost printre primii care au susținut unitatea de neam, limbă și religie a românilor, argumentând acest lucru în lucrarea sa *Hungaria*, prin evidențierea originii lor comune. În această perioadă, limba română începe să se impună ca limbă de cultură, rol semnificativ având tiparul și activitatea diaconului **Coresi**.

Johannes Honterus, sas din Transilvania, a menționat originea latină a românilor, contribuind la răspândirea ideilor umaniste despre romanitatea acestora. De asemenea, istoricii sași **Tröster** și **Troppeltinus** au argumentat originea romană pură a românilor.

În secolul al XVII-lea, **Grigore Ureche** se remarcă ca primul reprezentant important al umanismului românesc. El a evidențiat conștiința romanității și unitatea neamului, contribuind la formarea sentimentului de apartenență națională, afirmând că „toți de la Rîm ne tragem” (Rîm este denumirea din epocă pentru Roma).

Alt cronicar, **Miron Costin**, considera că istoria românilor începe cu dacia cucerită de romani, Traian fiind primul „descălecător” al românilor.

Constantin Cantacuzino susținea că etnogeneza românilor se bazează pe două componente fundamentale: dacia și romanii.

Dimitrie Cantemir a subliniat originea romană și continuitatea românilor în nordul Dunării, influențând pe reprezentanții Școlii Ardelene să pună accent pe legătura românilor cu tradiția latină. „Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor” este prima lucrare de amploare care tratează în mod sistematic și unitar istoria și originea tuturor românilor, fundamentând științific ideea unității și continuității lor.

4. Problema romanității devine problemă politică (sec. XVIII – XIX)

Din secolul al XVIII-lea, problema romanității românilor a căpătat un caracter politic, mai ales în Transilvania. După intrarea provinciei sub stăpânirea Imperiului Habsburgic (Tratatul de la Karlowitz, 1699), românii, deși reprezentau majoritatea populației (peste 60%), nu se bucurau de drepturi politice, fiind considerați doar o „națiune tolerată”. Puterea era deținută de maghiari, sași și secui, considerați „națiuni privilegiate”. Documentul fundamental în acest sens este „Supplex Libellus Valachorum” (1791).

În acest context, românii au început să lupte pentru recunoașterea drepturilor lor. Un rol important l-a avut **Ioan Micu**, care a cerut autorităților imperiale egalitate politică pentru români. El și-a susținut cererile prin argumente istorice, subliniind originea romană, vechimea și continuitatea românilor pe teritoriul Transilvaniei.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, au apărut teorii care negau originea romană a românilor, susținând că aceștia ar fi venit târziu în Transilvania. Ca reacție, reprezentanții Școlii Ardelene – **Samuil Micu**, **Gheorghe Șincai**, **Petru Maior** și **Ion Budai-Deleanu** – au demonstrat, prin lucrări istorice și lingvistice, caracterul latin al limbii române și continuitatea populației românești.

Un moment important al luptei pentru drepturile românilor a fost redactarea, în anul 1791, a documentului „**Supplex Libellus Valachorum**” („**Petiția Valahilor**”), prin care românii solicitau egalitate în drepturi cu celelalte națiuni din Transilvania. În susținerea cererilor lor, ei afirmă că sunt

cei mai vechi locuitori ai provinciei, descendenți ai coloniștilor romani aduși de împăratul Traian. Românii invocau latinitatea limbii lor ca dovadă a continuității neîntrerupte a populației pe acest teritoriu.

5. Teoria imigraționistă (sau teoria roesleriană), 1871

Teoria imigraționistă a apărut în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea și a fost formulată inițial de **Franz Sulzer**. După realizarea dualismului austro-ungar din 1867, austriacul **Robert Roesler** reia teoria lui Sulzer și, folosind izvoare istorice latine târzii și nesigure, elaborează o lucrare pe această problematică (în anul **1871**), respectiv teoria imigraționistă, cunoscută și sub numele de teoria roesleriană. Această teorie urmărea să conteste continuitatea românilor pe teritoriul fostei Dacii și avea un scop politic clar: justificarea dominației maghiare în Transilvania.

Ideile principale ale teoriei imigraționiste:

a/ Negarea continuității daco-romane

Teoria susținea că dacii ar fi fost exterminați în urma războaielor cu romanii (101-102 și 105-106).

b/ Timp insuficient pentru romanizare

Romanizarea nu s-ar fi putut realiza într-un interval de doar 165 de ani (106–271), până la retragerea aureliană.

c/ Părăsirea Daciei după retragerea romană

Susținătorii teoriei afirmau că, după retragerea administrației romane în timpul împăratului Aurelian (271–275), întreaga populație romanizată ar fi părăsit Dacia, lăsând teritoriul nelocuit. La venirea maghiarilor din Câmpia Panonică, Transilvania ar fi fost un ținut pustiu pe care Ungaria l-ar fi anexat și populat.

d/ Lipsa de dovezi lingvistice

Roesler afirma că lipsa unor toponime (denumiri ale localităților) latine ar demonstra absența continuității, ignorând însă dovezile arheologice și evoluția limbii române.

e/ Formarea poporului român la sud de Dunăre

Potrivit lui Roesler, românii s-ar fi format ca popor în sudul Dunării, în Peninsula Balcanică, prin amestecul populațiilor romanizate cu alte neamuri (slavi, bulgari, albanezi).

f/ Migrarea târzie spre nordul Dunării

Românii, considerați de Roesler popor de păstori nomazi, ar fi migrat în Transilvania abia în secolele IX–XII, într-un spațiu anterior slab populat sau nelocuit.

Scopul politic al teoriei imigraționiste

Teoria imigraționistă urmărea să justifice dominația politică a maghiarilor, sașilor și secuilor în Transilvania, negând drepturile istorice ale românilor și statutul lor de populație autohtonă.

6. Teoria continuității (sau teoria autohtoniei)

Istorici și lingviști români din secolul al XIX-lea, precum **Mihail Kogălniceanu**, **A. D. Xenopol** și **B. P. Hașdeu**, au adus dovezi solide că populația daco-romană a rămas pe teritoriul carpato-dunărean după retragerea romană, ceea ce contrazice teoria imigraționistă a lui Roesler. Această teorie era folosită politic pentru a justifica integrarea Transilvaniei în Ungaria și pentru a nega drepturile istorice ale românilor.

În secolul al XX-lea, **Nicolae Iorga**, **Vasile Pârvan** și **Gheorghe Brătianu**, au demonstrat continuitatea românilor pe baza dovezilor arheologice și lingvistice, confirmând că românii sunt descendenții dacilor romanizați din spațiul carpato-dunărean.

În **perioada comunistă**, cu precădere în epoca lui Nicolae Ceaușescu, accentul s-a pus pe elementul dac în comparație cu cel roman, deoarece în propaganda comunistă romanii erau considerați asupritori.

În prezent, sintezele oficiale de istorie și dicționarele enciclopedice internaționale - **Larousse**, **Britannica** - au acceptat poziția oficială a istoriografiei române cu privire la formarea poporului român.

Argumentele principale ale teoriei continuității (contraargumente la teoria imigraționistă):

a/ Argument logic:

Exterminarea totală a dacilor ar fi un fenomen unic în istoria Imperiului Roman. Dovezile arheologice arată că populația dacică a supraviețuit războaielor cu romanii. Roesler se baza pe relatarea fragmentară a lui Eutropius, care menționează că Dacia a fost „golită de bărbați”, însemnând pierderi în război, nu dispariția întregii populații.

b/ Perioada romanizării:

Se consideră că sunt necesare trei generații (circa 100 ani) pentru ca romanizarea să se poată exercita. Cei 165 de ani (106–271) au fost suficienți pentru romanizarea populației. Experiența altor provincii romane, precum Gallia sau Peninsula Iberică, arată că romanizarea completă putea fi realizată în perioade similare (100–150 de ani).

c/ Dacia nu a fost părăsită după retragerea romană:

Populația daco-romană a rămas pe teritoriul Daciei după retragerea administrației romane. Dovezile istorice și arheologice indică faptul că comunitățile locale și-au continuat viața în regiune, fără abandonarea teritoriului.

d/ Dovezi lingvistice ale continuității:

Denumirile localităților (toponime), râurilor (hidronime) și ale oamenilor (antroponime) păstrează origini dacice, demonstrând continuitatea populației. Exemplul cel mai elocvent este denumirea capitalei Daciei romane, Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa, care ilustrează gradul ridicat de romanizare și organizare romană a provinciei, element esențial pentru procesul de continuitate.

e/ Dovezi economice și religioase:

Populația nord-dunăreană era sedentară, practicând agricultura, creșterea animalelor și exploatarea resurselor. Descoperirile de obiecte de cult creștine arată continuitatea religioasă, incompatibilă cu un stil de viață nomad.

f/ Mărturii istorice:

Niciun izvor nu atestă o migrație românească în sens invers (de la sud la nord de Dunăre). Mărturiile cronicilor medievale (Anonymus și alți cronicari maghiari sau bizantini) arată că românii trăiau deja la nord de Dunăre la venirea maghiarilor.

În concluzie, dovezile arheologice, lingvistice și istorice confirmă că românii sunt populație autohtonă, descendenți ai dacilor romanizați din spațiul carpato-dunărean.

7. Concluzii

Studierea romanității românilor este esențială, deoarece oferă informații despre etnogeneza românească, originea, formarea și continuitatea poporului român, precum și despre dezvoltarea limbii române.

Deși teoria imigraționistă a fost respinsă de istoriografia europeană ca insuficient argumentată, unii istorici maghiari au reluat ideile acesteia până în prezent, publicându-le în diverse limbi europene. Granițele statelor nu mai sunt determinate pe baza interpretărilor istorice, iar integrarea în Uniunea Europeană presupune rezolvarea conflictelor teritoriale. Totuși, disputa asupra originii românilor continuă să influențeze relațiile dintre comunitățile română și maghiară.

Sintezele oficiale de istorie și dicționarele enciclopedice internaționale, precum Larousse și Encyclopedia Britannica, recunosc poziția istoriografiei române în ceea ce privește formarea poporului român.

Prin urmare, romanitatea românilor trebuie considerată o realitate istorică, nu o simplă ipoteză. Poporul român s-a format prin amestecul populației daco-romane cu influențe migratoare (în special slave, dar și gotice, hunice și avar), atât la nord, cât și la sud de Dunăre, între secolele II–IX d.Hr., păstrând continuitatea limbii și a unor tradiții culturale și asimilând treptat creștinismul.

8. Sineză vizuală a lecției

Sinteza de mai jos te ajută să reții cronologia esențială și principalele teorii despre originea românilor, utile pentru rezolvarea subiectelor de la bacalaureat.

106 → După încheierea celui de-al doilea război daco-roman, Traian transformă Dacia în provincie imperială.

271–275 → Retragerea aureliană: împăratul Aurelian decide evacuarea armatei și administrației la sud de Dunăre.

896 → Venirea maghiarilor în Panonia.

Sec. IX-XII → Pătrunderea maghiarilor în interiorul arcului carpatic (Transilvania).

1791 → „Supplex Libellus Valachorum”, cel mai important act al mișcării politice a românilor din Transilvania din sec. XVIII, trimis împăratului Leopold al II-lea.

1867 → Dualismul austro-ungar; reorganizarea imperiului; Transilvania își pierde autonomia, fiind anexată direct Ungariei.